ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΓΙΑΝΝΟΛΙΔΟΥ

ΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΙ ΤΟΥ ΤΑΙΝΑΡΟΥ

Ὑπὸ τὰ ὀνόματα ὁ, ἡ Ταίναρος, τὸ Ταίναρον καὶ Ταῖναρ φέρεται τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς Ματαπᾶς. Τὸ ὄνομα Ματαπᾶς ἐθεωρήθη ὡς προελληνικὸν ὑπὸ τοῦ Βογιατζίδου, πρόθεσις μετὰ + λ. ἄπα (ἐκ τοῦ ἰνδογερμανικοῦ up = ὕδωρ) δηλοῦν ἔκτασιν μεταξὺ δύο θαλασσῶν [1] (Μεσσηνιακοῦ καὶ Λακωνικοῦ κόλπου).

Δὲν θὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς ὅλας τὰς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως Ταίναρον [2]. Κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον [3] «ἀπὸ Ταινάρου τοῦ Γεραίστου μὲν ἀδελφοῦ, Διὸς δὲ παιδός, ὃς πλέων σὺν Καλάβρῳ τῷ ἀδελφῷ καὶ τόπον τῆς Πελοποννήσου καταλαβών τινα *Ποσειδῶνος ἱερὸν ἱδρύσατο*, ὃ καλεῖται Ταίναρον. ἔστι καὶ Ταίναρος ὁ Ἰκαρίου υἱὸς «ἀφ' οὗ καλεῖται ἡ πόλις καὶ ἡ ἄκρα καὶ ὁ λιμὴν» λέγεται δὲ ἀρσενικῶς καὶ θηλυκῶς. λέγεται καὶ Ταινάριος καὶ Ταιναρία καὶ Ταινάριον. εἰσὶ δὲ καὶ *Ταινάριοι Θῆβαι* [4], ὡς Χάραξ ἐν Ἑλληνικῶν δευτέρῳ... Ὦρος δέ φησιν ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ. «Ταίναρον· πεδίον τῆς Λακωνικῆς, καὶ Ταιναρῖται οἱ ἐν αὐτῷ».

Εἰς τὰ Σχόλια τοῦ Ἀπολλωνίου Ῥοδίου [5] ὁ Ταίναρος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐλάτου ἐγγονὸς δὲ τοῦ Ἰκαρίου «Φερεκύδης ἐν τῇ $\overline{\theta}$ φησὶν ὅτι Ἔλατος ὁ Ἰκαρίου γαμεῖ Ἐρυμήδην τὴν Δαμασίκλου· τοῦ δὲ γίνεται Ταίναρος, ἀφ' οὗ Ταίναρον καλεῖται ἡ πόλις καὶ ἡ ἄκρα καὶ ὁ λιμήν».

Τὸ Φοινικικὸν ἔτυμον τοῦ Π. Κομνηνοῦ (= πέτρα) ἀναμιμνήσκει τὸν Πεταῖον [6] Ποσειδῶνα.

Τὸ ἀκρωτήριον ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς του εἶναι εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰς νήσους, Β. Ἀφρικήν, Ν. Ἰταλίαν, συνδέεται δὲ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐμμέσως πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν σαφῆ εἰκόνα τῶν λατρειῶν τῆς Ταιναρίας ἄκρας, φωτιζομένην ἐκ τῶν προβολέων τῶν πηγῶν καὶ συντόμως τῶν βοηθημάτων.

---

1) Στράβων, Γεωγρ. Η c 362.

2) Τὰς ἐτυμολογίας ἰδ. εἰς Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. Συμπλ. τομ. Δ σ. 676 ἄρθρον *Ταίναρον* ὑπὸ Δ. Βαγιακάκου.

3) Στέφανος Βυζάντιος, Ἐθνικά, λ. Ταίναρον.

4) Pauly - Wissowa - Kroll, Real Encyclopaedie des Altertumiswiss. τομ. IV A σ. 2031 ἄρθρ. Tainaron ὑπὸ F. Bölte (Meineke Jacoby θῆκαι).

5) Σχολ. εἰς Ἀπόλλων - Ῥόδιον Ἀργον. Ι 102 Ταιναρίην].

6) Καλλιόπης Γιαννουλίδου, Κένταυρος Λάσταυρος, Πολέμων τομ. Ε ἔτ. 1952—3 σ. 181.

Ὁ Ταίναρος κατὰ τὸν Πλούταρχον [7], ἡ Ταίναρος κατὰ τὸν Ἡσύχιον [8], ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ *Κρητὸς* Τέτιγγος, ὅστις ἦλθε μετὰ στόλου καὶ ἔκτισε πόλιν ἔνθα καὶ τάφος [9] του.

Ἡ μνεία τοῦ Ταινάρου εἰς τὸν Ὁμηρικὸν Ὕμνον [10] εἰς Ἀπόλλωνα, φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν αὐτὸ πρὸς *Κρῆτας ἱερεῖς*, οἱ ὁποῖοι καὶ εὗρον ἐνταῦθα τὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου: *«Κρῆτες ἀπὸ Κνωσοῦ Μινωΐου / ἐς Πύλον ἠμαθόεντα... ἔπλεον.. / Πρῶτον δὲ παρημείβοντο Μάλειαν / παρ' δὲ Λακωνίδα γαῖαν... / ἶξον καὶ χῶρον τερψιμβρότου Ἠελίοιο, / Ταίναρον, ἔνθα τε μῆλα βαθύτριχα βόσκεται αἰεὶ / Ἠελίοιο ἄνακτος, ἔχει δ' ἐπιτερπέα χῶρον»*.

Ἡ ἐν Ταινάρῳ λατρεία τοῦ Ἡλίου [11] δὲν εἶναι ἄσχετος ἴσως πρὸς τὸ ἰνδοευρωπαϊκὸν deîno (= brillant = λαμπρόν), τὸ ὁποῖον ὁ Carney [12] δίδει δι' ἐτυμολογίαν τῆς λ. Ταίναρον. Ἴσως προελληνικὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ Ἑλληνική.

Ὡς *Κρῆσσα* εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ θεότης Βριτόμαρτις, ἡ ὁποία κατά τινα μαρτυρίαν [13] «*Ἄρτεμις ἡ Βριτόμαρτις ἣν Ταιναρία ἀπὸ Ταινάρου· Κρήτης ἀφίδρυμα*». Ἡ Ἄρτεμις καλεῖται «Ταιναρίη» καὶ εἰς ἀπόσμασμα τοῦ Εὐφορίωνος [14].

Κατὰ τὸν Παυσανίαν [15] ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος Ἰσσώρας εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου ὡς καὶ εἰς Τευθρώνην 150 σταδίους ἀπὸ τῆς ἄκρας ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς Βριτομάρτεως.

Ἐξ ἐπιγραφῆς [16] «[Μ]ελησίης Διονύσωι» ἐνδέχεται λατρεία Διονύσου εἰς τὴν ἄκραν (Woodward) ἐνῷ κατὰ Kolbe [17] ὁ λίθος παρεσύρθη εἰς Ταίναρον.

Ἀναθηματικὸν μικρὸν ὀρειχάλκινον σύμπλεγμα μὲ μορφὴν ἱππεύουσαν ἐπὶ δελφῖνος (6ου αἰ.), θεωρηθὲν ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν θρησκευτικὴν σφαῖραν [18], ἐσχετί-

---

7) Πλουτάρχου, Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων 17.

8) Ἡσύχιος λ. Τέττιγος ἕδρανον.

9) Σουΐδας λ. Ἀρχίλοχος.

10) Ὁμηρικὸς Ὕμν. εἰς Ἀπολλ στ. 392/398—399 403—413.

11) Δι' ἱερὰς ἀγέλας τοῦ Ἡλίου πλὴν τοῦ Ταινάρου, εἰς Θρινακίαν, Γόρτυνα, Ἀπολλωνίαν ἰδ. Jane E. Harrison, Helios - Hades, Class. Review XXII 1908, 15.

12) Carney, Dictionnaire étymologique du Proto Européen, Louvain 1955 σ. 67.

13)

14) Berliner Klassikertexte V σ. 58 στ. 10, Scheidweiler, Euphorionis fragmenta nr. 95. Ὁ Wilamowitz μεταφράζει Ταιναρίη=den Tod bringend, RE τομ. IV A σ. 2030 ἄρθρ. Tainarios 2. ὑπὸ Kruse.

15) Παυσανίας 3. 14,2 «ὀπίσω πρὸς τὴν λέσχην (Κροτανῶν εἰς Πιτάνην) ἐστιν Ἀρτέμιδος Ἰσσώρας ἱερόν· οὖσαν οὐκ Ἄρτεμιν, Βριτόμαρτιν δὲ τὴν Κρητῶν», Πλούταρχος, Ἀγησιλ. 32, Πυλύαινος 2, 1, 14, Ἡσύχιος, Ἰσσωρία, Στέφανος Βυζάντιος λ. Ἰσσώριον. Ὁ Wide, Lak. Kulte 109 ἐκφράζει ἀμφιβολίας διὰ τὴν μαρτυρίαν. Ὁ Στέφ. Βυζάντιος καὶ ὁ Ἡσύχιος δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν γνῶσιν περὶ Κρητικῆς καταγωγῆς τῆς Ἀρτέμιδος Ἰσσωρίας. Ὁ Farnell θεωρεῖ good reason. Cults 476 ὑποσ. 131c.

16) RE IV A σ. 2042 ἄρθρ. Tainaron.

17) IG 1342.

18) C. Bursian, Geographie v. Griechenland, Leipzig 1868 II σ. 151, 1.

σθη πρὸς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸν Ἀπόλλωνα Δελφίνιον. Φιλολογικῶς [19] ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀρίονα «ἀναθήματα δὲ ἄλλα τέ ἐστιν ἐπὶ Ταινάρῳ καὶ Ἀρίων ὁ κιθαρῳδὸς χαλκοῦς ἐπὶ δελφῖνος» [20].

Κατὰ Gruppe [21] ὁ κύριος θεὸς εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους πιθανὸν Ἀπόλλων Δελφίνιος [22] ἐνταῦθα ὠνομάσθη Ἀρίων ὡς ἐν Μιλήτῳ [23]. Δὲν ὑπάρχει μαρτυρία περὶ λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐνταῦθα. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἐνδέχεται παλαιοτάτη ζῳολατρεία ὡς ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ὑπὸ μορφὴν ἵππου (εἰς Σπάρτην ἱπποκούριος) [24], ἐπίθετον τοῦ θεοῦ κυανοχαίτης [25], νὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ μύθου περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἀρίονος ἐπὶ δελφῖνος εἰς τὸ Ταίναρον, ἐφ' ὅσον κυανοχαίτης εἰς τὴν Θηβαΐδα [26] καὶ τὴν Ἀσπίδα τοῦ Ἡρακλέους [27], καλεῖται ὁ γόνος τῆς ἱππομόρφου Δήμητρος Ἐρινύος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος ἵππος Ἀρίων. Ὁ δελφὶς ὡς ἐνυάλιος ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν Ποσειδῶνα Πεταῖον (πέτρα ἔτυμον τοῦ Ταινάρου). Ἐλθὼν ἴσως ἐκ Κρήτης ἐλατρεύετο εἰς τὴν ἄκραν. Ὡς ἐπίσημον τῶν νομισμάτων τῆς ναυτικῆς Κρητικῆς πόλεως Πέτρας [28] εἰκονίζεται δελφὶς μὲ τρίαιναν.

Συμφώνως πρὸς τὸν Στράβωνα [29] ὁ Ἀπόλλων = ἥλιος, παραχωρήσας τὸ Ταίναρον εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα ὑπὸ τούτου τὴν Πυθὼ ἤτοι τοὺς Δελφούς, ἔνθα ἵδρυσε τὸ περίφημον μαντεῖόν του, μὲ παναρχαίους ἱερεῖς τοὺς εἰς τὸ Ταίναρον προσεγγίσαντας Κρῆτας.

Ὁ γεωγράφος Σκύλαξ πληροφορεῖ, ὅτι τὸ «ἐν Ταινάρῳ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἦν ἰσότιμον τοῦ ἐν Δελφοῖς».

---

19) Ἡρόδοτος, Α 23.

20) Παυσανίας 3. 25, 4—5. Κατὰ τὸν Αἰλιανόν, Περὶ ζῴων ἰδιότητος, (Jenae 1832, I 12, 45 ἔφερε τὸ ἐπίγραμμα «*Ἀθανάτων πομπαῖσιν Ἀρίονα, Κύκλονος υἱόν,* | *Ἐκ Σικελοῦ πελάγους σῶσεν ὄχημα τόδε*». Ἠντήχει δὲ ὁ χαριστήριος ὕμνος: «*χρυσοτρίαινε Πόσειδον,* | . . . *Φιλόμουσοι δελφῖνες* | . . . *οἵ μ' εἰς Πέλοπος γᾶν ἐπὶ* | *Ταιναρίαν ἀκτὰν ἐπορεύσατε* . . .» Ὡς καὶ Δίων Χρυσόστομος Or. 37, 4 καὶ RE τομ. II σ. 836 ἄρθρ. Arion. Ἀνάλογοι ἱστορίαι τῶν Ν. θαλασσῶν μὲ καρχαρίας εἰς Ellis, Polynesian Researches I 329 (1831) Gill Myths and Songs of the south Pacific 91, Ἰδ. καὶ G. M. Dawson, Geological survey of Canada, Report of the Queen Charlotte Islands 1878 (ἐκ τοῦ Frazer).

21) O. Gruppe, Griechische Mythologie und Religionsgeschichte, München 1906 I 167 (Handbuch d. Klass. Altertumswissensch. v. Iwan Mueller).

22) Πλούταρχος, Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα (= De solertia animalium) Κεφ. 36, c 984B «Καὶ μὴν Ἀρτέμιδός γε Δικτύννης, Δελφινίου τ' Ἀπόλλωνος ἱερὰ καὶ βωμοὶ παρὰ πολλοῖς Ἑλλήνων εἰσίν» Δίκτυννα = Βριτόμαρτις.

23) A. Rehm, Das Delphinion in Milet, Berlin 1914.

24) Παυσανίας 3. 14, 2.

25) Ὅμηρος, Ε 144, ι 536, Ἡσίοδος Θεογ. 278, Ὀρφ. ἀποσπ. 2, 46 (Abel).

26) Παυσανίας 8. 25, 8.

27) στ. 120.

28) P. Faure, La Crète aux cent villes, Κρητ. Χρον. (13) 1959 180 καὶ 182. Διὰ δελφῖνα καὶ τρίαιναν ἐπὶ νομισμάτων ἰδ. Farnell, Cults, IV σ. 5.

29) Στράβων, Γεωγρ. c 374.

Ἐκ τῆς κατονομασίας ὑπὸ τοῦ Παυσανίου[30] τῶν λιμένων τῆς ἄκρας «Ἀχίλλειον» καὶ «Ψαμαθοῦς», εἰκάζεται ἡ λατρεία τοῦ Ἀχιλλέως. ἡ ὁποία καταδεικνύεται ἄλλως εἰς Λακωνίαν[31].

«Ἐπὶ δὲ τῇ ἄκρᾳ ναὸς εἰκασμένος[32] σπηλαίῳ καὶ πρὸ αὐτοῦ Ποσειδῶνος ἄγαλμα».

Πρόκειται περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ τὴν περιήγησιν τοῦ Ἀνωνύμου[33] «θεοπρεπέστατον ὑπὸ τῶν Λακώνων ἐνθάδ' ἔσθ' ἱδρυμένον».

Κατὰ τὰς πηγὰς ὁ Ποσειδῶν «οὐπὶ Ταινάρῳ θεὸς»[34] ἔχει «ἱερὸν»[35] «νεὼν»[36] «τέμενος»[37] «βωμόν»[38], εἰς τὸν ὁποῖον προσφέρεται θυσία καὶ θεωρία[39].

Ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀναφέρεται[40] «Θεῷ Ταιναρείῳ Ἀγαθῷ δαίμονι καὶ συννάοις θεοῖς». Ταινάρειος ἡρμηνεύθη ὡς ὑποχθόνιος ἢ καὶ θανατηφόρος. Ὁ Schiff ταυτίζει τὸν ἀγαθὸν δαίμονα μὲ τὸν Ποσειδῶνα. Σημασίαν ἔχει ἡ πληροφορία περὶ «συννάων θεῶν».

Ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ εὑρέθησαν βορείως τοῦ κόλπου Κιστέρνες[41], παρὰ τὴν παραλίαν, 40 βήματα ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας Ἁγ. Ἀσώματος. Κεῖνται παρὰ τὴν εἴσοδον αὔλακος ἐν μέρει καλυπτομένου ὑπὸ θάμνων καὶ χλόης. Ἴσως κατάλοιπα τοῦ ἱεροῦ ἄλσους, τὸ ὁποῖον περιέβαλε τὸν ναόν.

Ἐντὸς τοῦ κτηρίου εὑρέθησαν[42] τὸ 1856, 70 ἀναθήματα ταύρων καὶ ἵππων, πιστοποιοῦντα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ναοῦ.

Δὲν συμφωνοῦν πρὸς τὴν περιγραφὴν τὴν διδομένην ὑπὸ τοῦ Παυσανίου. Ὁ ναὸς καὶ τὸ σπήλαιον ἀπέχουν ἂν καὶ ἠδύνατο νὰ ἦσαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβόλου. Περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου περιηγητοῦ Leake[43] (1805) σῴζονται δὲ καὶ σήμερον. Ταῦτα συμφωνοῦν πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος[44]: «ἐν

---

30) Παυσασίας 3. 25, 4.

31) RE IV A 2042 (Wide, Lak. Kulte 232).

32) Εἰς Παυσ. 3. 19, 10 «θεραπαίνας Ἐρινύσιν εἰκασμένας» (Hitzig κατὰ Παρισ. κώδικα), Παυσ. I 39, 1 «γραῖ εἰκασμένην») RE IV A 2039 ἄρθρ. Tainaron.

33) Ἀνωνύμου [Σκύμνου Χίου ὡς φέρεται] περιήγησις, Geogr. Gr. Min. ἔκδ. Müller, Parisiis 1855 I σ. 217.

34) Ἀριστοφ. Ἀχαρνῆς 509 Προπέρτιος I 13, 22.

35) Πλούταρχος, Πομπήϊος 24, 3 (ἐκδ. Didot), Διόδωρος 11, 45, Στράβων H c 363.

36) Πλουταρχ. Κλεομεν.

37) Εὔπολις ἀποσπ. (140/Kock), Ἀριστόδημος ἱστορικὸς 8, 2, Fr. Hist. Gr. ὑπὸ Müller τομ. V[1].

38) Παυσ. 4. 24, 5, Cornelius Nepos, Pausan. 4 «ara».

39) Πλουτ. Συμπόσ. ἑπτὰ σοφῶν 17, c 160 c. D.

40) RE IV A 2030 Tainarios 2.

41) Dr. K. Bursian, Über das Vorgebirg Tainaron 777 (ἐπεβεβαιώθη ἐπιγραφικῶς).

42) Bursian II 150, M. Nilsson, Griechische Feste, Stuttgart 1957 I 574, 3.

43) W. Leake, Travels in the Morea, London 1830, I 298.

44) Στράβων, Γεωγρ. H c 363.

δὲ τῷ κόλπῳ τῆς παραλίας τὸ μὲν Ταίναρον ἀκτή ἐστιν ἐκκειμένη τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ Ποσειδῶνος ἐν ἅλσει ἱδρυμένον· πλησίον δ' ἐστὶν ἄντρον, δι' οὗ τὸν Κέρβερον ἀναχθῆναι μυθεύουσιν ὑφ' Ἡρακλέους ἐξ ᾅδου». Τὸν ναὸν ἀνεξάρτητον τοῦ σπηλαίου θεωρεῖ καὶ ὁ Pomponius Mela [45] «in ipso Taenaro, Neptuni templum et specus, illi quem in Ponto Acherusium diximus facie et fabula similis».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν εἰς τὸ Ταίναρον ἦτο καὶ ἄλλος πρωτόγονος σπηλαιώδης συνάγει καὶ ὁ Βαγιακάκος [46].

Ἀνάλογον σπήλαιον τοῦ Ποσειδῶνος ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης μὲ ἄγαλμα ὀρθὸν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας [47] «Πλέοντι δ' ἐκ Βοιῶν τὴν ὑπὸ τὴν ἄκραν τῆς Μαλέας» καὶ πηγὴ ἐν αὐτῷ γλυκέως ὕδατος.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος Ταιναρίου ἐλάμβανον χώραν τὰ Ταινάρια [48], ἐν Σπάρτῃ δὲ ὑπῆρχε «τέμενος Ποσειδῶνος Ταιναρίου» [49] καὶ collegium Ταιναρίων ἢ Ταιναριστῶν [50]. Πρβλ. Παναθηναϊστάς, Διονυσιαστάς, Ἡροϊστάς.

Κατὰ τὴν RE [51] ἡ λατρεία μετεφέρθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε ἀπώλεσαν τὸ Ταίναρον. Εἰς Κροτανοὺς [52] ἀναφέρεται μνῆμα τοῦ Ταινάρου.

Γνωστὴ καὶ ἡ ἀνάθεσις σκλάβων εἰς τὸ Ταίναρον, οἱ ὁποῖοι ἀπελάμβανον τὸ δικαίωμα τῆς ἀσυλίας [53]. Εἵλωτες ἐζήτουν κατ' ἐξοχὴν προστασίαν [54].

Τὸ Ταίναρον ἦτο περίφημον διὰ τὸ «ψυχοπομπεῖόν» [55] του ἤτοι ψυχομαντεῖον, νεκυομαντεῖον, παρὰ τὸ ὁποῖον κατῴκησεν ὁ Κρὴς Τέττιξ [56]. Ἀνάγεται ἴσως οὕτως εἰς ἀπωτάτους χρόνους.

---

45) Pomponius Mela, De Chorographia ἔκδ. C. Frick, Lipsiae 1880 II. 3.

46) Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκ. Συμπλ. Τομ. Δ. 675.

47) Παυσ. 3. 23, 2.

48) Daremberg Saglio, Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines, τομ. 4[1] σ. 67, ἰδ. Ἡσύχιος λ. Ταιναρ+ίας.

49) Παυσ. 3. 12, 5 (κατὰ τὴν Ἀφεταΐδα . . . οὐ πόῤῥω).

50) A. Conze, A. Michaelis, Rapporto d' un viaggio fatto nella Grecia nel 1860, Annali dell' Instituto (33) 1861, 41-5.

Εἰς αὐτοὺς κατελέγετο γραμματεύς, μάντις, κάρυκες, αὐλητάι, παιανίαι, μάγειρος, ὀψοποι(ό)ς, βαλανεύς, σιοφόρος.

51) RE τομ. IV A 2029 λ. Tainarios.

52) «Κροτανοὶ Πιτανατῶν μοῖρα» Παυσ. 3, 14, 2 Αἱ «Λίμναι» «Κυνόσουρα» «Μεσόα» «Πιτάνη» (Παυσ. 3. 16, 9) ἀπετέλουν τὴν Σπάρτην.

53) Le Bas-Foucart, Inscr. d. Meg. et Pel. 255 d, Hermann Roehl I/nscript. Graec. antiquissimae A 83, P. Cauer, Delectus inscriptionum graecarum propter dialectum memorabilium [2] 19 κ.ἄ.

54) Παυσ. 3. 12, 5. L. Preller C. Robert, Griechische Mythologie, Berlin 1894, I. Le Bas-Foucart, Inscr. d. Meg. et Pel. 355 a b c BCH III 1879, 97.

55) Πλούταρχος, Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων 17, 560 E.

56) Ὁ Gruppe τὸ «τέττιγος ἕδρανον» τοῦ Ἡσυχ. θεωρεῖ ἀνάμνησιν μαντείου τεττίγων, κατὰ τῆς ἀπόψεως Ziehen· ἐκ RE IV A2045—6.

Τοῦτο ἐνετοπίσθη εἰς τὸν μακρὸν στενὸν χῶρον τῶν ἐρειπίων, ὁ ὁποῖος περιβάλλεται ὑπὸ παραλλήλων τοίχων. (Bursian) [57]. (Ὁ Ποσειδῶν συνάπτεται καὶ πρὸς τὸ μαντεῖον [58] τῶν Δελφῶν). Ἐξεφράσθη ἡ σκέψις μήπως πρὸς τοῦτο ἐχρησίμευε τὸ σπήλαιον. Πρὸς αὐτὸ ἦλθεν ὁ ἐκβληθεὶς ὑπὸ τῆς Πυθίας φονεὺς τοῦ Ἀρχιλόχου Καλώνδας [59] Κόραξ «μειλίξασθαι τὴν τοῦ Τελεσικλείου παιδὸς (Ἀρχιλόχου) ψυχὴν καὶ πραῦναι χοαῖς» (Σουίδας), «ἱλάσασθαι τὴν τοῦ Ἀρχιλόχου ψυχὴν» (Πλούταρχος).

Κατὰ τὸν μυθογράφον! Παλαίφατον [60] «(Ἡρακλῆς) πᾶσαν περιιὼν τὴν Πελοπόννησον... καὶ καταβὰς ἀνάγει ἐκ τοῦ ἄντρου τὸν κύνα».

Χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων «στόμιον» «κατάγον εἰς Ἅιδου» [61] «πύλη... εἰς Ἅιδου» «πύλη.. ἐσχάτοις» [62] ἢ καὶ ὡς Ἅδης [63].

Διὰ τοῦ Ταινάρου κατῆλθεν ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Πειρίθους εἰς Ἅδην [64]: «Ταιναρίην ὑπὸ χθόνα».

Κατὰ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ Κερβέρου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους δὲν ἦτο ὅμως ὁρατὴ ὁδὸς ὁδηγοῦσα εἰς βάθος [65] «οὔτε ὑπὸ γῆν ὁδοῦ διὰ τοῦ σπηλαίου φερούσης, οὔτε ἕτοιμον ὂν πεισθῆναι θεῶν ὑπόγαιον εἶναί τινα οἴκησιν ἐς ἣν ἀθροίζεσθαι τὰς ψυχάς».

---

57) C, Bursian, Geographie v. Griechenland, Leipzig 1868 II 150.

58) Παυσ. 10. 24, 4 «Ἐν δὲ τῷ ναῷ πεποίηται μὲν Ποσειδῶνος βωμός, ὅτι τὸ μαντεῖον τὸ ἀρχαιότατον κτῆμα ἦν καὶ Ποσειδῶνος». Εἰς Παυσ. 10. 5, 6 κατὰ τὸν Μουσαῖον «Ποσειδῶνος ἐν κοινῷ καὶ Γῆς εἶναι τὸ μαντεῖον, καὶ τὴν μὲν χρᾶν αὐτήν, Ποσειδῶνι δὲ ὑπηρέτην ἐς τὰ μαντεύματα εἶναι Πύρκωνα». Πρβλ. ἱερεῖς «πυρκόους» εἰς Ἡσυχ.

59) RE τομ. X, σ. 1758 ἄρθρ. Kalondas, Σουΐδας λ. Ἀρχίλοχος.

60) Παλαίφατος, Περὶ ἀπίστων 40.

61) Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 509.

62) Menandri quae supersunt, ἔκδ. Alfr. Koerte, Lipsiae 1959, ἀπόσπ. 785 (842), Comic. Att. Fragm. ἔκδ. Kock III 842 Λυκοφρ. Κασσάνδρα μετὰ Σχολ. Τζέτζου στ. 90 (τῆς Λακωνικῆς στόμα, ὅθεν . . . Ἅιδου κάθοδον) Πινδαρ. Πυθ. IV 43, Σχολ. Πινδ. IV 76 d (ἐκδ. Drachmann), Σουΐδας λ. Ταίναρον, Στάτιος, Θηβαΐς I 96, II 48, P. Mela II 51, Horat. Carm. I 34, 10, καὶ Σχολ. Lucan. IX 36, Apul. met. VI 18, 20, Solin. 7, 6, Σερβ. Γεωργ. IV 466.

63) Σενέκας, Troades Paris 1961 στ. 402—4 «Taenara et aspero | regnum sub domino limen at obsidens custos non facili Cerberus». Ἀριστοφ. Βατρ. 187 Λέγει ὁ Χάρων «Τίς εἰς ἀνάπαυλας ἐκ κακῶν καὶ πραγμάτων; τίς εἰς τὸ Λήθης πεδίον, ἢ 'ς ὄνου πόκας ἢ 'ς Κερβερίους, ἢ ς' κόρακας ἢ 'πὶ Ταίναρον».

64) Ἀπολλώνιος Ῥόδιος, Ἀργον. A 101—4, Oxonii 1961 Γεωργ. IV 466. Διὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ὀρφέως διὰ τοῦ Ταινάρου εἰς Ἅδην πρβλ. τὸ νεοελληνικὸν ποίημα Ὀρφεὺς ὑπὸ Δ. Παπαρρηγοπούλου (1869).

65) Παυσ. 3. 25, 4.

Ὡς λέγει ὁ F. Bölte [66] ἰσχύει τοῦτο καὶ δι' ἄλλας εἰσόδους τοῦ Ἅδου. Πάντως ὄχι μόνον σπήλαια καὶ χάσματα, ἀλλὰ φωτεινοὶ λευκοὶ βράχοι ἢ θερμαὶ πηγαὶ καὶ δὴ ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεδίδοντο ἀναθυμιάσεις ὡς εἰς Πετέλιαν [67] καὶ Ἱεράπολιν τῆς Φρυγίας, ἐχρησίμευον ὡς «πύλαι Ἀίδαο» [68] (Ποσειδῶν ἐμπυλήιος) [69].

Ὁ Παυσανίας [70] περιγράφει «ἐπὶ Ταινάρῳ καὶ *πηγή*.. πρότερον...τοῖς ἐνιδοῦσιν ἐς τὸ ὕδωρ τοὺς λιμένας (φασὶ) καὶ τὰς ναῦς θεάσασθαι». Ἐκ τῆς ἐθνογραφίας γνωστὸν φρέαρ εἰς Σαμόαν [71], εἰς τὸ ὁποῖον ἀπετυπώθησαν εἰκόνες πολλῶν σκηνῶν ὑπὸ μαγίσσης.

Κατὰ Ziehen [72], Nilsson [73], Schachermeyr [74], ἡ πηγὴ τοῦ Ποσειδῶνος παρὰ τὸ Ταίναρον ἦτο μεταγενεστέρως μαντεῖον [75]. Εἰς τὴν ὑπόγειον πλημμυρίδα ἅπαξ πλοῖα καὶ λιμένες ἀνεφάνησαν, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς μαντείαν δι' ὕδατος (Schachermeyr) ἐνῷ κατὰ τὴν RE [76] ἦτο ἓν φυσικὸν θαῦμα, τὸ ὁποῖόν τις μετὰ προσοχῆς ἔθετεν εἰς τὸ παρελθόν.

Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἐνδέχεται ἡ πηγὴ ταύτη νὰ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ στόμιον τοῦ Ἅδου ὡς εἰς Ἄργος ἡ «συναγεία *κρήνη*» [77] ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ τὴν παράδοσιν ἠλευθερώθη ὁ Κέρβερος [78]. Ὑπὸ τοῦ Διοδώρου [79] ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος πλησίον τῶν Συρακουσῶν [80] «τὴν γῆν ἀναρρήξαντα αὐτὸν μὲν μετὰ τῆς ἁρπαγείσης δῦναι καθ' ᾅδου, *πηγὴν* δ' ἀνεῖναι τὴν ὀνομαζομένην Κυάνην, πρὸς ᾗ κατ' ἐνιαυτὸν οἱ Συρακόσιοι

66) RE IVA 2044.

67) CIG 5772.

68) «Χαλκόπους ὀδὸς» (=οὐδὸς) (=Αὐλὶς) Ἡσιοδ. Θεογ. 811, «Χάλκεος οὐδὸς» (=Κολωνὸς Ἵππιος) Σοφ. Οἰδ. Κολ. 57) 1590 ἕνεκα σχέσεως πρὸς πύλας Ἅδου.

69) IG VII 2465.

70) Παυσ. 3. 25, 8.

71) Turner, Samoa 101. (Ἐκ τοῦ Frazer).

72) Ziehen 1504, 49.

73) Nilsson, Geschichte d. Griech. Relig. München 1967, σ. 168.

74) Fr. Schachermeyr, Poseidon und die Entstehung des griech. Götterglaubens München 1950, 21.

75) Εἰς RE τομ. XIV σ. 1285 ἄρθρ. Mantike ὑπὸ Th. Hopfner ἰδ. πηγομαντείαν Πρβλ. εἰς Παυσ. 7. 21, 13 «Κυανεῶν δὲ τῶν πρὸς Λυκίᾳ πλησιαίτατα χρηστήριον Ἀπόλλωνός ἐστι Θυρξέως, παρέχεται δὲ ὕδωρ τὸ πρὸς ταῖς Κυανέαις εἴσω ἐνιδόντα τινὰ ἐς τὴν πηγὴν ὁμοίως πάντα ὁπόσα θέλει θεάσασθαι». Ἐνδεχομένως μαντικὴ πηγὴ καὶ εἰς Πτῷον. Ἰδ. RE τομ. XXIII² σ. 1543 ἀρθρ. Ptoion καὶ Κλάρον Παυσ. 9 2. 1 Ὑπὸ Elderkin εἰς Hesperia (10) 1941 σ. 128 ἡ ἀλήθεια συνάπτεται πρὸς τὸν οἶνον.

76) RE IV A 2045.

77) Ἡσύχιος λ. ἐλεύθερον ὕδωρ, Εὐστάθιος Παρεκβ. Ὁμηρ. Ὀδ. Υ 408.

78) Κατ' ἄλλας παραδόσεις ὁ Ἡρακλῆς ἀνήγαγε τὸν Κέρβερον, εἰς Ἑρμιόνην «χωρίον Κλύμενον» Παυσ. 2. 35, 10, παρὰ τὴν Κορώνειαν εἰς Βοιωτίαν Παυσ. 9. 34, 5.

79) Διόδωρος 5 4, 2.

80) Κόνων, Διηγήσεις 15 (Μυθογράφος !) Ἀπαγωγὴ Περσεφόνης ὑπὸ Πλούτωνος εἰς Φενεόν.

πανήγυριν ἐπιφανῆ συντελοῦσι... δημοσίᾳ δὲ ταύρους βυθίζουσιν ἐν τῇ λίμνῃ».

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ πηγὴ προσιδιάζει πρὸς τὸν Ποσειδῶνα ὡς θεὸν τοῦ ρέοντος ὕδατος καὶ τῶν πηγῶν.

Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς Μαντίνειαν, εἰς Ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν καὶ εἰς Μύλασα τῆς Καρίας ἀνεφαίνετο θαλάσσιον «κῦμα» κατὰ τὸν Παυσανίαν [81].

Ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τῶν λατρειῶν τοῦ Ταινάρου ἐξητάσθη ὁ ἐκ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου συναφὴς Γέραιστος. Ὡς παραθέσαμεν ἐν ἀρχῇ οἱ ἀδελφοὶ τούτου Ταίναρος καὶ Κάλαβρος ἔπλευσαν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐθεμελίωσαν τὸ ὁμώνυμον ἱερόν. Ὁ Γέραιστος συνάπτεται πρὸς Γεραιστὸν τῆς Εὐβοίας [82], ἔνθα ἱερὸν Ποσειδῶνος. Ἐπεζητήθη ἐκ τῆς Γεραιστιακῆς λατρείας διείσδυσις εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ταινάρου.

Μὴν Γεραίστιος [83] εἰς Λακεδαίμονα, Κάλυμνον, Κῶ, Καλαύρειαν. Ἐπίσης εἰς Τροιζῆνα [84], μίαν ἡμέραν τοῦ ὁποίου ἐδίδοντο δικαιώματα εἰς τοὺς δούλους νὰ παίζουν ἀστραγάλους ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν καὶ οἱ κύριοι «εἱστίων τοὺς δούλους» ὡς καὶ «πατριὰ» [85] Γεραιστία.

Γεραίστιον [86] ἐκαλεῖτο χωρίον τῆς Ἀρκαδίας. Εἰς Ἀθήνας νύμφαι Γεραισταί [87], εἰς Κρήτην Γεραιστιάδες [88].

Ὁ θεὸς τοῦ Ταινάρου δὲν εἶναι Γεραίστιος, ἀλλὰ διατηρεῖ τὸν τοπικόν του χαρακτηρισμὸν (Wide).

Γεραίστιος εἰς Λακωνίαν καὶ Ἄργος ἦτο μὴν ἀνοίξεως, οὐχὶ χειμερινῶν θυελλῶν (Schachermeyr) [89].

Αἱ ἑορταὶ τοῦ Γεραιστίου Ποσειδῶνος εἰς Εὔβοιαν ἐτελοῦντο κατὰ τὸν εἰς πάντα τὰ ἰωνικὰ ἡμερολόγια ἀντιπροσωπευόμενον μῆνα Ποσειδεῶνα (Δεκέμβριον—

---

81) Παυσ. 8. 10, 4.

82) Πιθανὸν τὸ Πορτὸ Καστρὶ ἢ Καστρὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ΝΑ τῆς Καρύστου, καθ' εὑρεθὲν τιμητικὸν ψήφισμα ξένης πόλεως εἰς τὸν ναὸν τοῦ Γεραιστίου Ποσειδῶνος. Ἴχνή τοῦ ναοῦ δὲν εὑρέθησαν. Περὶ αὐτοῦ τελευταίως L. H. Sackett and others, Prehistoric Euboia, B.S.A. (61) 1966, 81 ἀρ. 92.

83) RE τομ. X σ. 1598 ἄρθρ. Kalender ὑπὸ Ernst D. Bischoff.

84) Ἀθήναιος, Δειπν. ΙΔ c 639 «καὶ ἐν Τροιζῆνι δὲ μηνὶ Γεραιστίῳ· πανήγυρις δὲ τότε γίνεται πολυήμερος ἧς ἐν μιᾷ οἱ δοῦλοι μετὰ τῶν πολιτῶν κοινῇ τε ἀστραγαλίζουσι, καὶ οἱ κύριοι τοὺς δούλους ἑστιῶσιν».

85) «Ἔδοξε τοῖς πατριώταις τ[ᾶ]ς Γεραιστίας» Κ. Δ. Μυλωνᾶ, Ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς Τροιζῆνος, BCH (10) 1886 σ. 141 στ. 12.

86) Μέγα Ἐτυμολ. λ. Γεραίστιον: χωρίον τῆς Ἀρκαδίας, παρὰ τὸ γέρας· ὅτι τίμιόν ἐστι διὰ τὸ ἐκεῖ τὸν Δία σπαργανωθῆναι.

87) Ἐπὶ «ὁροσήμου» τοῦ Δ' π. Χ. αἰ. Β. Στάη, Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐκ Φαλήρου, ΑΕ 1909, σ. 244, U. v. Wilamowitz - Moellendorf, Lesefrüchte, Hermes (61) 1926, σ 281.

88) Μέγα Ἐτυμολ. λ. Γεραιστιάδες: Οὕτω νύμφαι καλοῦνται ἐν Γορτύνῃ τῆς Κρήτης, ὅτι τὸν Δία τρέφουσαι ἐγέραιρον.

89) Fr. Schachermeyr ἔνθ. ἀνωτ. σ. 46, 113.

Ἰανουάριον) μῆνα θυελλῶν καὶ βροχῶν (Schweitzer) [90]. Διὰ τοῦτο εἰς Λουκιάνειον [91] ὑπαινιγμὸν ὁ θεὸς τῆς Γεραιστοῦ φέρει τρίαιναν.

Ἴχνη τοῦ Εὐβοϊκοῦ Γεραιστίου Ποσειδῶνος εἰς Πελοπόννησον, ἰωνικὸν ἔθιμον εἰς τὴν Δωρικὴν περιοχήν, ἡ Ὁμηρικὴ θυσία ταύρου (Nilsson) [92].

Εὐβοεῖς ναυτικοὶ μετέφερον εἰς Καλαύρειαν καὶ Ταίναρον τὴν λατρείαν καὶ τὰ λατρευτικά των ἔθιμα, ἐκ τῶν ὁποίων κατάγεται τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς (Γεραίστιος) καὶ ὁ Ποσειδώνειος ταῦρος (= ἀνάθημά των) (Wide) [93], εἰδώλια ταύρων (Sehachermeyr). Ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Γεραιστοῦ ἐξικνοῦνται αἱ συνδέσεις πρὸς Καλαύρειαν καὶ Ταίναρον ὡς ἐκ τούτου Κάλαυρος, Γέραιστος, Ταίναρος ἐθεωρήθησαν ἀδελφοὶ (Schachermery). Μία τοιαύτη εἰσδοχὴ τῆς λατρείας εἶναι φυσικωτέρα τῆς ὑποθέσεως ὅτι περιπλανωμένη φυλὴ ὡς οἱ Δρύοπες μετεφύτευσαν αὐτὴν (Wide).

Συνεξετάζομεν τὸ πρόβλημα πῶς, μὴν Γεραίστιος καὶ αἱ Γεραιστιάδες νύμφαι συνδεδεμέναι πρὸς τὸν νήπιον Δία, ὡς καὶ αἱ «Γεραισταὶ Νύμφαι γελέθλιαι» προστάτιδες τῶν τοκετῶν, δύναται νὰ συναφθοῦν πρὸς τὸν Ποσειδῶνα.

Ἐκ τοῦ ἄλλου τίθεται τὸ ἐρώτημα. Ὁ Ποσειδῶν συνάπτεται πρὸς Γεραιστὸν μόνον τοπικῶς;

Κατὰ Schachermeyr εἰς Εὔβοιαν ἐταυτίσθη ὁ Γέραιστος μὲ τὸν Ποσειδῶνα, ὅπου τις ἐκ Γεραίστου κατεσκεύασε Ποσειδῶνα Γεραίστιον (Πρβλ. νομίσματα τῆς Καρύστου).

Ἡ «κώμη Εὐβοίας» τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου Γεραιστὸς φέρει τὴν ἐπωνυμίαν «δενδρήεις» [94]. Μήπως ὕπαρξις αὐτοτελοῦς Γεραίστου ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ ἀναπόσπαστος πρὸς τὰς Γεραιστιάδας καὶ μῆνα ἀνοίξεως Γεραίστιον (ἐκ τοῦ γεραίρω, pflegen, nähren [95], φροντίζω, τρέφω,) ἐνσάρκωσις τῆς ἀναπτυσσομένης βλαστήσεως;

Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους εἰς ἐποχὴν θανάτου τῆς φύσεως «διὰ τὸν συμβάντα χειμῶνα περὶ Γεραιστὸν» [96] τὰ Γεραίστια συνήφθησαν πρὸς τὸν Ποσειδῶνα εἰς Εὔβοιαν.

Ἀναλογιζόμεθα τὰς λατρείας τοῦ Ταινάρου ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς μυθικῆς συνδέσεως Ταινάρου Γεραίστου καὶ τῶν παραγώγων. Ἀξιοσημείωτον ὅτι αἱ τρο-

---

90) B. Schweitzer, Herakles, Tübingen 1922 σ. 95, 1.

91) Λουκιανός, Ζεὺς Τραγῳδός, ἔκδ. Lipsiae, τομ. II 25: «ἢ σὺ αὐτὸς περιεῖδες ἂν ἐν Γεραιστῷ τὸν ἁλιέα τὸν ἐξ Ὠρεοῦ ὑφαιρούμενόν σου τὴν τρίαιναν»;

92) Nilsson, Griech. Feste 68.

93) S. Wide, Lakonische Kulte, Leipzig 1893, σ. 43.

94) Ἀπολλώνιος Ῥόδιος, Ἀργοναυτ. III στ. 1264, Oxonii 1961.

95) «Eine späte uud schlechte Erfindung=μεταγενεστέρα καὶ κακὴ ἐφεύρεσις» Wide ἔνθ. ἀνωτ. 43, 6.

96) Σχολ. Πινδαρ. Ὀλυμπ. XIII στ. 159b (=A. B. Drachmann, Scholia vetera in Pindari Carmina, Amsterdam 1964 τομ. I) Ἰδ. καὶ RE τομ. VII σ. 1233, ἄρθρ. Geraistia ὡς καὶ τὸ αὐτὸ ἄρθρον εἰς Daremberg Saglio, Dict. des ant. greques et romaines τομ. 2, 2 σ. 1549.

φοὶ τοῦ Διὸς Γεραιστιάδες Νύμφαι ἐντοπίζονται «ἐν Γορτύνῃ τῆς Κρήτης». Ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος ἀπηχεῖ ἴσως μεταφορὰν κρητικῆς λατρείας εἰς Ταίναρον ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἱερέων. Προδωρικὰς σχέσεις Κρήτης πρὸς Ταίναρον δηλοῖ καὶ ὁ Κρὴς Τέττιξ. Ἡ κρητικὴ θεότης Ἄρτεμις ἡ Βριτάμαρτις καὶ Ταιναρίη. Εἶναι ἄσχετος ἡ ἐπωνυμία της «*Γορτυνὶς* νύμφη» [97] ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. ὅτι Γεραιστιάδες νύμφαι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῆς Κρήτης ;

Εἰς *Γεραίστιον* τῆς Ἀρκαδίας «τὸν Δία σπαργανωθῆναι» Κρητέα [98] «χώρα ... ἐν τῷ Λυκαίῳ» ἐπίσης Κρήσιον ὄρος [99], Κρήσιος κολωνός [100] εἰς Ἀρκαδίαν. Εἰς Κρήτην καὶ Ἀρκαδίαν ἔχομεν τὸν νήπιον θεὸν [101] (Κρηταγενὴς Ζεὺς) γνωστὸν πνεῦμα τῆς εὐφορίας εἰς Λακωνίαν φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ὑακίνθου [102]. (Σπάρτη Ὑακίνθια, μὴν Ὑακίνθιος καὶ Γεραίστιος). Αἱ Ὑακινθίδες νύμφαι συνάπτονται πρὸς «Γέραιστον». «Ἀθηναῖοι τὰς Ὑακίνθου κόρας, Ἀνθηίδα, Αἰγληίδα, Λυταίαν, Ὀρθαίαν, ἐπὶ τὸν *Γεραίστου* τοῦ Κύκλωπος τάφον κατέσφαξαν» λέγει ὁ Ἀπολλόδωρος [103]. Ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, ἔνθα ὁ βωμὸς τοῦ Ὑακίνθου, μεταξὺ ἄλλων θεῶν Ποσειδῶν—Ἀμφιτρίτη.

Μὴν ἀνοίξεως Γεραίστιος καὶ εἰς Ἄργος «ἔνθα ναὸς Διονύσου Κρησίου» [104] ἑτέρας ὑποστάσεως τῆς ἐαρινῆς ἀναβιούσης φύσεως.

Τὸ Ταίναρον συνδέεται πρὸς τὸν θάνατον, τὸ ἕτερον σκέλος τῆς ζωῆς (ψυχοπομπεῖον, Πύλαι Ἅδου).

Τὸ νοτιώτατον ἐπίσης, ἀντίστοιχον πρὸς τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον τῆς Πε-

---

97) Καλλίμαχος, εἰς Ἄρτεμιν III 189 «*Γορτυνίδα φίλαο νύμφην* | 190 ἐλλοφόνον Βριτόμαρτιν ἐύσκοπον» πλὴν τοῦ ἐπιθέτου τούτου, λατρεία της πάντως μέχρι στιγμῆς δὲν ἐνδείκνυται εἰς Γόρτυνα, Nilsson M. M. R. σ. 510, 99.

98) Παυσ. 8. 38, 2, Sp. Marinatos, Die Wanderung des Zeus, Arch. Anz. 1962, 911 ἀναγιγνώσκει ke - re - si - jo, ὡς Κρήσιος, (ke - re - za) ἐπὶ πινακίδων τῆς Πύλου Σπ. Μαρινᾶτος, Περὶ τὸν πρῶτον Ἀχαϊκὸν ἐποικισμὸν τῆς Κρήτης, Κρητ. Χρον. ἔτ. ΙΕ—ΙΣΤ 188—189.

99) Παυσ. 8. 44. 7.

100) IG V, 1 ἀρ. 1430.

101) Σπ. Μαρινάτου, Τὸ ὀροπέδιον τῆς Νίδας καὶ τὸ Ἰδαῖον ἄντρον. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθηνῶν 1956—7, 239—254. M. Nilsson, Min. Myc. Religion, Lund 1950, 535 καὶ ὑποσ. 5. Κ. Γιαννουλίδου, Ζεῦ Δικταῖον ἀείσομεν ἠὲ Λυκαῖον oder Diktynna - Ida, Πλάτων 1956, 78—82 τῆς αὐτῆς, Ἀρκέσιον ἄντρον, Πλάτων 1957 136—8, τῆς αὐτῆς, Ζεὺς Αἴκαλος Ἀκακαλλὶς Σκύλλιον ὄρος, Πλάτων 1958, 109—114.

102) M. Nilsson ἔνθ. ἀνωτ. 556—8.

103) Ἀπολλόδωρος 3. 15, 8, RE τομ. VII 1233, 3 λ. Γεραιστός. Εἰς Βοιωτίαν αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Ὠρίωνος ἐθυσιάσθησαν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα των ἐκ τοῦ λοιμοῦ κατὰ χρησμὸν τοῦ *Γορτυνίου* Ἀπόλλωνος, Ἀντων. Λιβέραλις, Μεταμ. Συναγ. 25, Ὀβίδιος, Metamorph. XIII 685—699. Ἀνθρωποθυσίαι εἰς βωμὸν Λυκαίου Διὸς ἰδ. εἰς Παυσ. 8. 2. 3.

104) Παυσ. 2, 23, 7.

λοποννήσου κατέστη παροιμιῶδες διὰ τὰς φοβερὰς τρικυμίας του: «Μ α λ έ α ν κ ά μ ψ α ς ἐ π ι λ ά θ ο υ τ ῶ ν ο ἴ κ α δ ε [105]».

Ἐσχετίσθη οὕτω τὸ Ταίναρον πλὴν τοῦ Ἅδου καὶ πρὸς τὸν θεὸν τῆς θαλάσσης «σύζυγον τῆς γῆς» (πότιν + δᾶς) Ποσειδῶνα [105α]. Ἅδης Ποσειδῶν;

Ὑψηλὰ χρονολογικὰ ὅρια θὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν διὰ μίαν συνενωμένην λατρείαν τοῦ «Ποντίου» [106] ἄλλως Ποσειδῶνος μετὰ τοῦ Ἅδου εἰς Ταίναρον καὶ ὡς ἐκ τῶν ναυτικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς, εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ταύτισιν, Ποσειδῶνος [107] Ἅδου [108], συνυπάρχουσαν εἰς τὴν σχέσιν τοῦ Ποσειδῶνος πρὸς χθόνιον κόσμον καὶ γηίνας θεότητας ὑπὸ μορφὴν ταύρου [109] ἢ ἵππου.

Τὰ εὑρεθέντα εἰς Ταίναρον ἀναθήματα ταύρων καὶ ἵππων, συνδέουν ὡς ἐκ τῶν σημασιῶν τῶν λέξεων τούτων εὐρύτερον, πλὴν τοῦ γηίνου πρὸς τὸν κόσμον τῆς ἀναπαραγωγῆς [110].

Ὁ ἵππος ζῷον τοῦ Ποσειδῶνος εἰς Πελοπόννησον, ὁ ταῦρος εἰς λοιπὴν Ἑλλάδα (Nilsson).

Τὰ ἀναφερθέντα εἰδώλια ἵππων προσιδιάζουν εἰς Ποσειδῶνα καὶ Ἅδην. Ὁ Ἅδης ἤδη εἰς τὴν Ἰλιάδα «κλυτόπωλος» [111] ἐπονομάζεται ὡσαύτως «κυανοχαίτης» [112] ὡς ὁ Ποσειδῶν [113] καὶ «χρυσήνιος» [114].

Διὰ τὴν προϊστορικὴν σχέσιν ἴσως Ταινάρου πρὸς Κρήτην ἁπλῶς ἀναφέρομεν ὅτι, τμῆμα κεφαλῆς πολὺ μεγάλου ταύρου εὑρέθη εἰς ὑπαίθριον ἱερὸν Κορυφῆς [115].

Διὰ τοῦ ἵππου γενικώτερον συνάπτεται ὁ Ποσειδῶν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν [116].

Εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα ἄγει ἡ ἐξέτασις τῆς γενεαλογίας τοῦ Ταινάρου μὲ προέκτασιν ἴσως εἰς Βοιωτίαν καὶ Θεσσαλίαν.

Μετὰ τοῦ Wide [117] παρατηροῦμεν ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Ταινάρου Ἔλατος ἦτο

---

105) Στράβων, Γεωγρ. Θε 378. Philippson, Peloponnes 176.

105α) C. J. Ruijgh, Sur le nom de Posèidon et sur les noms en—ā*F*on ī*F*on, REG (80) 1968, 6—16.

106) Εὔπολις ἔνθ. ἀνωτ.—Πόντιος ὁ Ποσειδῶν καὶ εἰς Ἐλάτειαν.

107) Ὁ Σενέκας (Herc. f. 562) δίδει εἰς τὸν Ἅδην τὴν τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος, Ἐπὶ μεταλλίου τοῦ Ἀδριανοῦ Ἅδης μὲ τρίαιναν ἀετὸν καὶ παρὰ τοὺς πόδας τὸν Κέρβερον. Ἴδ. ἄρθρα εἰς λεξικά.

108) Τέκνα του ἢ τοῦ Διὸς οἱ δικασταὶ τοῦ Ἅδου Αἰακὸς Σαρπηδών.

109) Κ. Γιαννουλίδου, Διόνυσος καὶ Μέλισσα οἱ βουγενεῖς, Ἀθηνᾶ ΞΓ, 1959, 315,— τῆς ἰδίας, Κένταυρος Λάσταυρος, Πολέμων Ε 1955, 179—181.

110) Διὰ σχέσιν Ποσειδῶνος πρὸς ἵππον Κ. Γιαννουλίδου, Κένταυρος Λάσταυρος ἔνθ. ἀνωτ.

111) Dr, Stengel, Ἀίδης κλυτόπωλος, Archiv. f. Religionwissenschaft 1905, σ, 206, L. Malten, Das Pferd im Totenglauben, Jahrbuch (29) 1914 (Ὅμηρ. Ε 654, Λ 445. Π 625).

112) Ὁμηρ. Ὕμν. 5, 347.

113) Ἰδ. ἀνωτ. σ. 225.

114) Παυσ. 9. 23, 4.

115) Ν. Πλάτων, Τὸ ἱερὸν Μαζᾶ καὶ τὰ Μινωϊκὰ ἱερὰ Κορυφῆς, Κρητ. Χρονικ. (5) 1951, 111.

116) Παυσ. 8. 25, 5 καὶ 8. 42, Immerwahr, Die arkadische Kulte, 110, Τζετζ— Σχολ. εἰς Λυκοφρ. 153, Σχολ. εἰς Ὁμ. Ψ346.

117) Wide ἔνθ. ἀνωτ. σ. 44.

Ἀρκάς, ἐγκατεστημένος ἐπὶ τοῦ ὄρους Κυλλήνη, ὡς δὲ ἀποδεικνύεται ἀρχικῶς Θεσσαλικὸ - Βοιωτικὸς Λαπίθης ἥρως. Ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ Ταινάρου πρὸς τὸν Ἔλατον συνδέεται ἡ περιοχὴ τῆς Κυλλήνης, ὅπου εἰς Φενεὸν (περιοχὴ τῆς Κυλλήνης) Ποσειδῶν Ἵππιος μετ' Ἀθηνᾶς Τριτωνίας. Περαιτέρω ἡ Θεσσαλία καὶ Βοιωτία, ἔνθα οἱ Φλεγύαι Λαπίθαι ἦσαν γείτονες τῶν Μινυῶν.

Τὸ Φοινικικὸν ἔτυμον τοῦ Ταινάρου (= πέτρα) συνάπτει ἐπίσης ἴσως τὸν Ποσειδῶνα πρὸς τὴν Θεσσαλίαν [118].

Ὁ Ἰκάριος ἐπίσης πατὴρ ἢ πάππος τοῦ Ταινάρου συνάπτεται πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν.

Σύνδεσιν Ταινάρου πρὸς Ἀρκαδίαν, ἐμμέσως εἴδομεν καὶ ἐκ τοῦ Γεραίστου (Γεραίστιον). Ἔχομεν ἐπίσης τὸν ἐπιγραφικὸν τύπον Ποοίδᾶν [119] ἀνάλογον πρὸς τοὺς Τεγεατικοὺς καὶ Μαντινικοὺς τύπους Ποσοιδᾶν Ποσοιδοῖα.

Ὁ Nilsson [120] ἐπεσήμανεν ὅτι εἰς Ἕλον καὶ Θουρίαν (Μυκην. εὑρήματα) ἑορτὴ τοῦ Ποσειδῶνος «Ποhοίδαια» μὲ ἁρματοδρομίας.

Ἡ RE συνοψίζουσα τὰς γνώμας Wide, Nilsson, λέγει ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ταιναρίου Ποσειδῶνος εἰς τὴν ἄκραν, ἦτο παλαιά, προδωρική, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ Εὐβοέων ναυτικῶν συγγενὴς πρὸς τὴν Ἀρκαδικήν. Εἶχεν χθόνιον χαρακτῆρα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξησκεῖτο ἡ μαντική.

Κατὰ Farnell [121] «δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν (τὸν Ποσειδῶνα τοῦ Ταινάρου) ὡς χθόνιον θεὸν ὡς ὁ Wide, διότι ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ θεότητες δυνατὸν νὰ ἔχουν διέλθει διὰ περιόδου σπηλαιολατρείας, ὡς ὁ Ἀπόλλων. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Στράβωνος τὸ σπήλαιον τοῦ Ταινάρου δὲν ἦτο ἱεροφυλάκιον τοῦ Ποσειδῶνος, οὔτε εἴμεθα ἐντελῶς βέβαιοι ὅτι ὑπῆρξεν».

Ὡς σκέψιν ἀναφέρομεν ὅτι ἠδύνατο ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος εἰς Ταίνα-

---

118) Ἀπολλών. Ῥόδιος, Ἀργον. III Oxonii, 1961 στ. 1244 Scholia Vetera «Αἰμονίαν δὲ πέτραν τὴν Θεσσαλίδα πέτραν λέγει. Χωρίον δέ ἐστιν, ἐν ᾧ ἀγὼν ἄγεται τῷ Ποσειδῶνι. Ἀπὸ δὲ τόπου *Πετραῖος* ὁ Ποσειδὼν καλεῖται. Πίνδαρος· παῖ Ποσειδῶνος Πετραίου». Ἰδ. καὶ Scholia Edita in Apollon. Rhodium ex Ed. Henrici Stephani. Δι' ἄλλας Πέτρας ἰδ. RE XIX 1165 κ.ἑξ.

119) Ἐκ τοῦ βήμ. 5 αἰ. α ἡμ. 4 αἰ. IG 1228. 1230—1232 *Ποhοιδάν*. Ἐκ τοῦ 2ου ἢ 1ου π. Χ. αἰ. *Ποσοιδὰν* ὁ ἐπὶ Ταινάρῳ RE IV A σ. 2042 Tainaron β) μετὰ βιβλιογρ. Ὁ τύπος *Ποhοιδὰν* Λακωνικὴ μετάπλασις τοῦ Ἀχαϊκοῦ Ποσοιδὰν ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Δωριεῖς παρέλαβον τὴν λατρείαν τοῦ Ταινάρου ἐκ τοῦ παλαιοτέρου Ἑλληνικοῦ στρώματος τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅθεν ἐξάγεται ἡ σημασία του διὰ τοὺς εἵλωτας. Καίτοι συμφώνως πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Μυκηναϊκῆς γλώσσης ὑπὸ Ventris Chadwick ἡ δασύτης δὲν δηλοῦται ἐν αὐτῇ διὰ σημείου ἢ συμφώνου, οἱ ἐπιγραφικοὶ τύποι Ποhοιδὰν παρουσιάζουν ἴσως ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ὡς σίγμα (s) μεταγραφόμενον Μυκηναϊκὸν σημεῖον Documents of Mycenaean Greek, Cambridge, 1956 σ. 80.

Ἀξιοπρόσεκτον ὅτι, «εἰς τὰς διαλέκτους τῶν Ἀργείων, τῶν Λακώνων, τῶν Ἠλείων παρατηρεῖται ὅτι πλὴν τοῦ ἀρχαίου ἰαπετικοῦ σ καὶ τὸ νεώτερον ἐτράπη βραδύτερον εἰς h». Δ. Βαγιακάκου, Ἡ γλωσσικὴ συγγένεια Ἀρκαδίας καὶ Κύπρου, Ἀθηνᾶ (61—2) 1957—8 σ. 36.

120) Nilsson, Geschichte der griech. Rel. 448.

121) Farnell. Cults τομ. IV σ. 42.

ρον νὰ εἰσήχθη ὑπὸ τῶν ἐπαναπατριζομένων ἡρώων τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἐκ τῆς Εὐβοίας.

Χωρίον τοῦ Προκοπίου[122] παραδίδει ὅτι εἰς Γεραιστὸν προσήγγισεν ὁ Ἀγαμέμνων, ἀφιερώσας εἰς τὸν ναὸν λίθινον πλοῖον *«Νῆά μεν λαϊνέην ἱδρύσατο τῇδ' Ἀγαμέμνων | Ἑλλήνων στρατιῆς σῆμα πλοϊζομένης»*.

Ὁ Γεραιστὸς ὑπεδέχθη καὶ τοὺς Νέστορα, Διομήδην, Μενέλαον κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἐκ τῆς Τροίας[123]. *(ἐς δὲ Γεραιστόν | ἐννύχιαι κατάγοντο· Ποσειδάωνι δὲ ταύρων | πόλλ' ἐπὶ μῆρ' ἔθεμεν, πέλαγος μέγα μετρήσαντες)*.

Ἐνδέχεται ὅμως ὁ θεὸς τῶν Πανιόνων νὰ ἔχῃ Πελοποννησιακὴν καταγωγὴν ἐκ Πύλου[124] ἴσως εἰς Ταίναρον καὶ Εὔβοιαν; (ἐπὶ πινακίδων της[125] τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ὡς καὶ θυσία ταύρου[126]: *ἱερὰ ῥέζον, | ταύρους παμμέλανας, ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ*, ἀναγομένην εἰς Μινύας καὶ Θεσσαλίαν (ἐξ ἧς ὁ Ἀμυθάων ἱδρυτής της), (Χλῶρις γυνὴ τοῦ Νηλέως ἐκ Μινυῶν).

Μέχρι τῆς ρίψεως φωτὸς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἓν εἶναι βέβαιον, ὅτι Πελοπόννησος Εὔβοια[127] συνάπτονται διὰ τοπωνυμίων καὶ μύθων.

Ἀβαντὶς ἢ *Ἀβαντιὰς* ἡ μήτηρ τοῦ Περσέως θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ *Ἄργους* Ἀκρισίου, υἱοῦ τοῦ Ἄβαντος *Δανάη* καὶ «ἡ Εὔβοια[128], ὡς Ἡσίοδος ἐν Αἰγιμίου β'. περὶ Ἰοῦς *νήσῳ ἐν Ἀβαντίδι δίῃ | τὴν πρὶν Ἀβαντίδα κίκλησκον θεοὶ αἰὲν ἐόντες*... ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Ἄβαντος τοῦ *Ἀργείου* ἢ τοῦ υἱοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἀρεθούσης ὡς Ἀριστοκράτης...».

(Εἰς Ἄργος μὴν Γεραίστιος. Ὁ Ποσειδῶν Προσκλύστιος τοῦ Ἄργους συνάπτεται πρὸς ὕδωρ ὡς ὁ θεὸς τοῦ Ταινάρου. Ἀρέθουσα - πηγή).

Ὁ Στράβων[129] ὁμιλεῖ περὶ Αἰγῶν[130] Εὐβοίας ὡς καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ μὲ ἱερὸν Ποσειδῶνος.

---

122) Προκόπιος, Ὑπὲρ τῶν πολέμων VIII 22, De bello Gothico IV 22. 27, Lipsiae 1963.

123) Ὅμηρος γ 177—179.

124) Κ. Δ. Γεωργούλης, Ἑλληνικὰ τοπωνύμια εἰς τὰς ἐνεπιγράφους πινακίδας τοῦ ἐν Πύλῳ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου, Πλάτων ἐτ. ΙΕ' 1963, ὡς καὶ Ai - ko - ra · i - ja Πλάτων ΙΣΤ, 1964, 325, J. Chadwick, The two provinces of Pylos, Minos VII, 2 ἔτ. 1963, 125—141. Πρόβλημα κατὰ πόσον Λακωνικαὶ πόλεις περιελαμβάνοντο εἰς βασίλειον Πύλου.—Διὰ σχέσιν Ποσειδῶνος Πύλου πρὸς Ἀθήνας ἰδ. Μαρινᾶτον· Εἰς Ἀθήνας καὶ Γεραισταὶ νύμφαι, συλλατρευόμεναι μετὰ τῶν ἐπιποταμίων θεῶν Ἀχελώου, Καλλιρόης.

125) M. Ventris—J. Chadwick, Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives, J. H. S. (72—3) 1952—3 σ. 95, τῶν αὐτῶν Documents of Mycenaean Greek, σ. 126, Κ. Γιαννουλίδου, Φαῖστος ἢ Ἥφαιστος; Πλάτων ΙΖ' 1956. 118, 11.

126) Ὅμηρος γ 5—6.

127) Ἰδ. Γ. Ι. Φουσάρας, Ἱστορία. Ἀρχ. Εὐβοίας τοῦ J. Girard, Ἀθήνα 1964, Κ. Α' Γουναρόπουλος, Ἱστορία τῆς νήσου Εὐβοίας, Θεσ]νίκη 1930.

128) Στέφανος Βυζάντιος λ. Ἀβαντίς.

129) Στράβων, Γεωγρ. Θc 405,

130) Ἐνθ. ἀνωτ. Η c 385.

Ἐκ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου[131] δεικνύει ἐθνικὴν συγγένειαν ἡ «Κάρυστος πόλις ὑπὸ τῇ Ὄχῃ ὄρει τῆς Εὐβοίας... καὶ Κάρυστος (ἐν τῇ Λακωνικῇ) τόπος τῆς Αἴγυος πρὸς Ἀρκαδίαν» (Σπάρτη μὴν Γεραίστιος — Ἀρκαδικὰ στοιχεῖα).

Συνώνυμος τοῦ Πελοποννησίου Νηλέως ὑπῆρξε καὶ ἡ πηγὴ τῆς Εὐβοίας Νηλεὺς[132] ἐν Ἰστιαίᾳ (Θεσσαλία—Ἰστιαιῶτις. Πατὴρ τοῦ Ταινάρου Ἔλατος συνάπτεται πρὸς Θεσσαλίαν).

Κατὰ Στράβωνα[133] «Ἐρέτριαν δ' οἱ μὲν ἀπὸ Μακίστου τῆς Τριφυλίας ἀποικισθῆναί φασιν ὑπ' Ἐρετριέως». Ἐκ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου[134] γνωρίζομεν ὅτι τὴν Μάκιστον «ᾤκησαν Καύκωνες» (Γενάρχης τῶν Καυκώνων ὁ Ἅδης[135]· Ταίναρον — Ψυχοπομπεῖον Εἰς Θουρίαν (Μεσσηνία) Ποσοιδία).

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον[136] τὴν Μάκιστον ἔκτισαν Μινύαι, ἐξωσθέντες ἐκ Λακεδαίμονος.

Εἰς Εὐστάθιον[137] ἡ Χαλκὶς «ἐκαλεῖτο δέ, φασι, τὸ παλαιὸν καὶ Στύμφηλος, ὁμωνύμως τῇ Ἀρκαδικῇ».

Ἀναφέρομεν καὶ πρὸς τὸν δωρικὸν ἥρωα Ἡρακλέα σχετιζομένην μαρτυρίαν. Ἴσως ἔχει παλαιοτέραν ἀφετηρίαν.

Ἐκ τῆς Ἀρκαδικῆς Οἰχαλίας, ὡς πληροφορεῖ ὁ Φερεκύδης[138], μετὰ τὴν κατάληψίν της ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὁ Ἴφιτος ἔφυγεν εἰς Εὔβοιαν. Ὁ Μενεκράτης τὴν μετάβασιν Ἀργείων εἰς Εὔβοιαν ἀποδίδει εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Εὐρύτου Ἰόλην, διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν ἔρωτά του καὶ τὸν γάμον, ἐπειδὴ ὁ πατήρ της ἠρνεῖτο.

Εἰς Ὀροβίας[139] (Εὔβοια) «μαντεῖον ἦν ἀψευδέστατον τοῦ Σελινουντίου Ἀπόλλωνος». Ἡ ἐπωνυμία τοῦ θεοῦ συνάπτεται πρὸς Σελινοῦντα. Ἐκ τοῦ Στράβωνος[140] εἶναι γνωστοὶ ποταμοὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα εἰς Ἀχαΐαν καὶ Ἤλιδα, ὁ τελευταῖος γνωστὸς καὶ ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος[141]. Ἥλιος (= Ἀπόλλων) εἰς Ταίναρον.

Ἡ κοινὴ καταγωγὴ Ταινάρου Γεραίστου ἴσως ὑποδηλοῦν τὴν σημασίαν

---

131) Στεφ. Βυζ. λ. Κάρυστος. Ἐκ τῆς RE τομ. I σ· 944 ἄρθρ. Aigai ὁ Στεφ. Βυζ. ἐταύτισε τὴν *Αἰγαίαν* μὲ τὴν Κάρυστον. Ἰδ. καὶ Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. I 1165 ὡς καὶ M. Petruševski, Zur Toponomastik Griechenlands in mykenischer Zeitalter, Neue Beiträge zur Geschichte der alten Welt, τόμ. I.

132) RE τομ. XVI σ. 2280 ἄρθρ. Neleus.

133) Στράβων Γεωργ. I c 447.

184) Στεφ. Βυζ. λ. Μάκιστος.

135) Στράβων Θ. 3, 17.

136) Ἡρόδοτος Δ 148, 4.

137) Εὐστάθιος, Παρεκβ. εἰς Ὁμήρου Ἰλιάδα B 537, RE τομ. III σ. 2079 λ. Chalkis.

138) Σχολ. Σοφοκλ. Τραχιν. στ. 354.

139) Στράβων I c 445.

140) Ἔνθ. ἀνωτ. H c 387.

141) Ξενοφῶν, Κύρου Ἀνάβασις 5. 3, 7.

τῶν ἀκρῶν εἰς εὐρυτέραν ἐπὶ Πελοποννήσου Εὐβοίας γεωγραφικὴν καὶ μυθολογικὴν σύναψιν.

Ὁ ἕτερος ἀδελφός των Κάλαυρος συνδέεται πρὸς τὴν Καλαύρειαν[142] (Πόρον) ἔνθα καὶ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. (Καλαύρεια — μὴν Γεραίστιος). Γνωρίζομεν ὅτι αὕτη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Τροιζηνίων. (Τροιζὴν — μὴν Γεραίστιος).

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὰς λατρείας τοῦ Ταινάρου δὲν παρεῖδον ὁμοιότητάς τινας πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τῆς νήσου Θήρας.

Ἐπὶ τῆς Θήρας ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Ποσειδῶν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀσφάλιος — περίεργος σύμπτωσις κατὰ Farnell[143] — ἐν σπηλαίῳ. Ποσειδῶν Ἀσφάλειος[144] εἰς Ταίναρον.

Ὁ Boeckh[145] ἐκ τῆς τοπογραφικῆς ὁμοιότητος ὡς εἶναι γνωστὴ κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Prokeschii συνάγει ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Θήρας παρήχθη ἐκ Ταινάρου.

Αἱ πηγαὶ συνάπτουν αὐτὴν πρὸς Λακωνίαν καὶ Βοιωτίαν ἔχομεν δὲ ἓν ἀόριστον χρονολογικὸν terminus πιθανὸν ἔκρηξιν[146] τοῦ ἡφαιστείου τῆς νήσου.

Ὁ ἀποικίσας ἐκ Λακεδαίμονος τὴν Θήραν ἀνάδοχός της «γένος ἐὼν Καδμεῖος» κατὰ τὸν Ἡρόδοτον[147]. Τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς νήσου «ἀνέκτισε» «Κάδμος κατὰ ζήτησιν Εὐρώπης τῆς ἀδελφῆς στελλόμενος» ὡς ἱστορεῖ ὁ Θεόφραστος[148]. Μία πρόσθετος πληροφορία ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Πινδάρου[149] κατὰ τὸν Ἱεροκλῆν «τοὺς ἐκ Λακεδαίμονος ἀποικίσαντας *Ἀπόλλωνι* αὐτὴν (τὴν Θήραν) ἀνιερῶσαι».

Εἰς Ταίναρον εἴδομεν λατρείαν τοῦ Ἡλίου.

Ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ πληροφορία τοῦ Στράβωνος[150], ἡ θεωροῦσα τὴν λατρείαν εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ Ροδίων — «μ ε τ ὰ τ ὴ ν π α ῦ λ α ν τ ο ῦ π ά θ ο υ ς» «ἀ ν ὰ

---

142) RE τομ. X σ. 1551 ἄρθρ. Kalauria.

143) Farnell, Cults IV, 42.

144) M. E. E. τομ. 22 σ. 748 λ. Ταίναρος, εἰς RE IV A 2042 ἴσως σφᾶλμα ἀποδοθὲν ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἐκ συγχύσεως πρὸς λατρείαν Σπάρτης.

145) Boeckh, Über d. von Herrn v. Prokesch auf There gefund. Inschr. Abh. d. Berl. Akad. 1836 σ. 48, Ioannes Franzius, Elementa Epigraphices Graecae, Berolini 1840, σ. 54.

146) F. Fouqué, Santorin et ses éruptions, Paris 1897. Διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἡφαιστείου περὶ τὸ 1500 π. Χ. ἰδ. Sp. Marinatos, Excavations at Thera, Athens 1968 σ. 3, L. Knidlberger, Santorin 1965, 180 κ.ἑξ.

147) Ἡρόδοτος Δ 147, 2.

148) Σχολ. Πινδαρ. Πυθ. Δ 11 ὑπὸ A. B. Drachmann τομ. II IV, 10 Amsterdam 1964.

149) Ἔνθ. ἀνωτ. ὑπὸ K. Γκαρπολᾶ τομ. A 1841 στ. 11 ὡς καὶ Fr. Studniczka, Kyrene, Leipzig 1890 σ. 57.

150) Στραβ. Ic 57, Wide ἔνθ. ἀνωτ. 36—7.

μέσον γὰρ Θήρας καὶ Θηρασίας...φλόγες ἐκ τοῦ πελάγους ἐφ' ἡμέρας τέτταρας» «πρῶτοι Ῥόδιοι θαλαττοκρατοῦντες ἐπιπροσπλεῦσαι τῷ τόπῳ καὶ Ποσειδῶνος Ἀσφαλίου ἱερὸν ἱδρύσασθαι κατὰ τὴν νῆσον» — ἡ Ρόδος εἶχε τέμενος Ποσειδῶνος — ἐπὶ τῶν νομισμάτων της Ἀσφαλίου[151] — ἱδρυθὲν κατὰ τὸν Διόδωρον ὑπὸ τοῦ Κάδμου ὡς καὶ ἐν Θήρᾳ. Ὁ Δαναὸς (Ἄργος μὴν Γεραίστιος) συνάπτεται πρὸς τὴν Λίνδον, «ἔνθα ἱδρύσατο Ἀθηνᾶς ἱερὸν καὶ τὸ ἄγαλμα».

Ἐκ τῆς ἀπηχήσεως τῶν Βοιωτικῶν παραδόσεων δὲν εἶναι ἐσφαλμένη νομίζω ἡ ὕπαρξις «Ταιναρίων Θηβῶν»[152].

Εἰς Σπάρτην κοινὸν ἱερὸν Ποσειδῶνος Ἀσφαλίου Ἀθηνᾶς Ἀγοραίας[153]. Ἡ συλλατρεία Ποσειδῶνος Ἀθηνᾶς φαίνεται ὅτι ἔχει Βοιωτικὴν καταγωγὴν διὰ τὸν ἀρθρογράφον τοῦ λεξικοῦ Daremberg - Saglio[154].

Ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψις ὅτι τὰ ἐπίθετα τοῦ Ποσειδῶνος *Γαιάοχος*[155] καὶ Ἀσφάλιος[156] ἀνάγονται εἰς τὴν ὑπόγειον δρᾶσιν τοῦ θεοῦ ὡς προστάτου ἐκ τῶν σεισμῶν. Ἡ Σπάρτη ἀνέκαθεν σεισμογενής[157]. Δὲν εὑρίσκω ἀναγκαῖον τὸν περιορισμὸν εἰς μὴ εὐρεῖαν, σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου *Ἀσφάλιος*, καίτοι ὑπ' αὐτοῦ δὲν εὗρον ἀσφάλειαν οἱ εἵλωτες, κατέφευγον δὲ οἱ ἐγκληματίαι[158].

Πιθανὸν Μινυείου καταγωγῆς θεωροῦν τὴν λατρείαν τῶν νοτίων ἄκρων τῆς Πελοποννήσου ὡς τὰς συγγενοῦς προελεύσεως ἐπὶ τῆς Θήρας καὶ Κυρήνης, ἡ ὁποία ἀπῳκίσθη ἐκ Ταινάρου (Εὔφημος) καὶ Θήρας[159], οἱ Preller - Robert.

Μέχρι τῆς ρίψεως φωτὸς διὰ συστηματικῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῶν λατρειῶν τοῦ Ταινάρου, τὰ Κρητικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῆς ἄκρας ἐντάσσονται εἰς τὸ πρόβλημα

---

151) Head, Hist. Num. 542.

152) Ἰδ. σ. τῆς παρούσης ἐργασίας 223 ὑποσ. 4.

153) Παυσ 3. 11. 9, IG V 1, 559, 4.

154) Daremberg Saglio, Dict. des ant. τομ. 4¹ σ. 67 λ Neptunus.

155) Ξενοφ. Ἑλλην 6. 5, 30, Παυσ. 3 20, 2, Παυσ. 3. 21, 9, Ἡσυχιος λ. γαιήοχος.

156) Ἀσφάλιος -ειος—Ἐννοσίχθων, ζεῦγος ὑπὸ Μακροβίου. Ἰδ. Farnell ἔνθ. ἀνωτ. IV σ. 7, Wide ἔνθ. ἀνωτ. 38, Schachermeyr ἔνθ. ἀνωτ. 157, ὡς καὶ Ἡσιοδ Ἀσπ. 104—5: ταύρεος ἐννοσίγαιος.

157) Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 509 «Ὁ Ποσειδῶν . . . σείσας | ἅπασιν ἐμβάλοι τὰς οἰκίας».

158) Σουΐδας λ. ἀπέσπασε, Αἰλιανός, Ποικ. Ἱστορ. 6. 7, Παυσ. 4. 24, 5—6 | 7. 25, 3, | Θουκυδ. 1, 128, 132.

159) Fr. Studniczka, ἔνθ. ἀνωτ. 57. Τὰ περὶ Εὐφήμου—Εὐφήμου Ποσειδῶνος, ἰδ. εἰς Wide ἔνθ. ἀνωτ. 43 καὶ εἰς RE IV A 2045 μετὰ βιβλιογρ.

Κατὰ πόσον τὸ ὄνομα Εὔφημος, ἐκ τοῦ εὐφημ-έω κατὰ τὴν διάρκειαν ἱερῶν τελετῶν, ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς ἴσως μεταφερθεῖσαν ἐκ τῆς ἄκρας εἰς πόλιν Ταίναρον (=Καινήπολις ἐπὶ Παυσανίου, νῦν Κυπάρισσο) λατρείαν μητρὸς γῆς; (μέγαρον Δήμητρος) Παυσ 3 25. 9.

συνδέσεως Πελοποννήσου [160] Κρήτης ἰδίᾳ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Δὲν πρέπει πάντως πιθανὸν νὰ ὑποτιμηθοῦν ἐφ' ὅσον ἀπαντοῦν καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸ «Κρήτης ἀφίδρυμα» Ταίναρον, πρόβλημα κατὰ πόσον ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχήν, τῆς Ἀερόπης, τῆς θαλασσοκρατορίας Μίνωος ἢ εἰς τυχαῖον ἐμπορικὸν σταθμὸν ἐκ Κρήτης κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς Φοινικικούς. Τὰ σπήλαια τῆς Θήρας καὶ τοῦ Ταινάρου ἴσως συνδέει Μινωικὴ λατρεία.

---

160) Ἰδ. τὰς παραπεμφθείσας ἐργασίας τοῦ καθ. κ Σπ. Μαρινάτου, Περὶ τὸν πρῶτον Ἀχαϊκὸν ἐποικισμὸν τῆς Κρήτης, Die Wanderung des Zeus. Ἐκ τοῦ Faure ἔνθ. ἀνωτ. ἀναγράφω πόλεις διαφόρων ἐποχῶν καὶ ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κρήτην ὡς Ἀμύκλαιον, Βοιαί, Μυκῆναι, Τεγέα, Ἀχαΐα, Φαραί, Ἀρκάδες, Πύργος. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι, *ἡ Μαγνήτων πόλις*, ἐξ ἧς ἀπῳκίσθη ἡ Μαγνησία ἐπὶ Μαιάνδρῳ, κατόπιν τῆς τεραστίας ἐξαπλώσεως τῶν Μινυῶν πρὸς Νότον δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μυθική. Faure σ. 190. Πρβλ. καὶ Θεσσαλικὴν Βοίβην (σ 199) Λάρισαν (σ. 201) κτλ.